

ВІДГУК
офіційного опонента
ШАПОШНИКОВА КОСТЯНТИНА СЕРГІЙОВИЧА
на дисертацію Набулсі Хусейна
“Механізм регулювання державно-приватного партнерства у соціальній
сфері”, подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Державне регулювання соціальної сфери національної економіки передбачає використання ефективних засобів інституційної взаємодії держави і громадянського суспільства у процесі реалізації соціально значущих проектів, які спрямовуються на досягнення мети розвитку публічної сфери, одним з найбільш дієвих серед яких є механізм державно-приватного партнерства. Теоретико-методичні та науково-практичні проблеми реалізації основних засад інноваційного розвитку потребують постійного удосконалення змісту управлінських функцій, перегляду принципів засад, креативного оновлення засобів, методів, інструментів, важелів регулювання, їхнього ефективного втілення у придатні для практичного використання моделі організації взаємовигідних відносин між органами виконавчої влади та представниками громадянського суспільства у сфері функціонування соціальної інфраструктури, яка на даний момент упорядковуються переважно державними інституціями.

Дослідження Набулсі Хусейна на тему “Механізм регулювання державно-приватного партнерства у соціальній сфері” є сучасним та актуальним. Воно відповідає потребам розвитку науки про суспільство, динамічного оновлення соціальної сфери національної економіки та формування ефективних механізмів державного регулювання позавиробничих аспектів суспільної життєдіяльності. Державно-приватне партнерство, яке всебічно сприяє розширенню переліку соціально значимих благ, а також гарантованому підвищенню якості їхнього задоволення, виступає ефективним засобом інтегративного об’єднання альтернативних джерел фінансових та організаційних ресурсів суспільного сектору національної економіки на засадах самоврядування, всебічно сприяє формуванню зрілого громадянського суспільства. Актуальність теми обумовлюється недостатнім та фрагментарним ступенем наукових досліджень, які б забезпечували стратегічне орієнтування на інноваційні стандарти реалізації соціально значимих проектів в умовах перетворення соціально-духовної сфери у рушійний елемент економічного розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу Набулсі Хусейна виконано у відповідності з науково-дослідними темами Центральноукраїнського національного технічного університету: “Розвиток інноваційно-інтегрованих структур як чинник національної безпеки держави в умовах соціально-економічної нестабільності” (номер державної реєстрації 0117U001101, 2017 р.), у ході виконання якої дисертантом було досліджено теоретичні засади використання механізму державно-приватного партнерства у соціальній сфері, запропоновано напрями його удосконалення в умовах прискорення процесів глобалізації національної економіки, формування регіональних інноваційних систем; “Формування та розвиток інноваційних кластерів на регіональному рівні” (номер державної реєстрації 0117U001296, 2017 р.), у ході виконання якої автором апробовано методику оцінювання результативності державно-приватного партнерства у соціальній сфері національного, регіонального, локального рівнів на основі застосування балансових моделей; “Стратегічне програмування розвитку мезоекономічних систем в структурі національної економіки” (номер державної реєстрації 0117U001291), під час виконання якої проведено кількісне оцінювання внеску закладу вищої освіти у формування регіональної інноваційної екосистеми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Наукові положення, висновки і пропозиції, що містяться у дисертації Набулсі Хусейна, достатньою мірою обґрунтовані, логічні і достовірні.

Поставлена мета, що полягала у поглибленні теоретико-методичних основ і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму регулювання державно-приватного партнерства у соціальній сфері на макро- та мезоекономічному рівнях економіки досягнена.

Викладення матеріалу відзначається логічною послідовністю, а зміст дисертації свідчить про комплексний характер проведеного дослідження. Кожний з розділів роботи завершується авторськими висновками з узагальненням теоретико-методичних та практичних результатів комплексного вивчення наукової проблеми. Загальні висновки до роботи висвітлюють результати дослідження, їх значимість для подальшого розвитку теоретико-методичних досліджень і практичної діяльності щодо використання механізму регулювання державно-приватного партнерства у соціальній сфері національної економіки. Висновки та пропозиції, сформульовані за результатами дослідження, є логічними і в повній мірі відображають основні результати, що впливають з мети та завдань дисертаційної роботи.

Під час підготовки дисертаційної роботи автором опрацьовано 249 джерел, серед яких законодавчі та нормативно-правові акти України, праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, методичні рекомендації міжнародних організацій з означеної проблематики, публікації у періодичних виданнях тощо. Наукові напрацювання ґрунтуються на статистичній інформації центральних органів виконавчої влади, даних національної та зарубіжних державних служб статистики, фундаментальних положеннях теорії інноваційного зростання,

еволюційної та неінституціональної теорій, дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених з проблем розвитку та регулювання соціального сектору, результатах власних досліджень та розрахунках автора.

Достовірність та об'єктивність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується належним рівнем теоретичного обґрунтування, проведеного на основі вивчення та аналізу праць вітчизняних і зарубіжних вчених, логічним зв'язком з поставленою метою і основними завданнями.

Дисертація є авторською роботою, яка засвідчує досягнення поставленої мети і визначених завдань дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. До найважливіших результатів даного наукового дослідження, які характеризуються науковою новизною та мають важливе значення для науки і практики, можна віднести такі положення:

1. На основі дослідження процесів функціонування соціальної сфери у структурі національної економіки (стор. 29-35), моделей та форм її державного регулювання (рис. 1.7 стор. 54, табл. 1.7 стор. 74), обґрунтовано місце державно-приватного партнерства у соціальній сфері національної економіки та поглиблено визначення сутності поняття “державно-приватне партнерство у соціальній сфері економіки”, яке розглядається у якості ефективної моделі формування матеріальних умов відтворення індивідуальної здатності працівників виступати у якості ключового креативного елемента інноваційних систем, результатом чого є постійне підвищення якості людських ресурсів, рівня кваліфікації робочої сили, налагодження толерантного суспільного діалогу, зростання конкурентоспроможності бізнес-структур та надходжень до бюджетів усіх рівнів формування.

2. Комплексне вивчення та проведену систематизацію національних моделей державного регулювання соціальної політики, державно-приватного партнерства у гуманітарній сфері за сукупністю ключових ознак (стор. 70-77), теоретичне обґрунтування засад оновлення наукових підходів до вирішення проблем державного регулювання розвитку соціальної сфери національної економіки на основі креативного поєднання положень теорії публічного сектору економіки (стор. 55-57), громадських послуг (стор. 51-53), формування та функціонування регіональних екосистем (стор. 62-64), покладено в основу формулювання можливих напрямів їхнього симбіотичного комбінування з подальшим втіленням в практичні моделі міжінституціонального партнерства у соціальній сфері.

3. Стратегічні та оперативні орієнтири удосконалення механізму регулювання державно-приватного партнерства у соціальній сфері (стор. 158-160) сформовано на основі результатів компаративного аналізу міжнародного досвіду, який передбачає всебічне врахування ступеня участі держави у реалізації засад соціальної політики, рівня індустріального розвитку національної економіки, характеру зв'язку між соціальною та економічною політикою держави, співвідношення процесів інтегрування та фрагментування соціального захисту, рівня залучення стейкхолдерів (рис. 1.5 стор. 46), і враховує всі можливі

самоврядні комбінації варіантів забезпечення комерційних інтересів власників активів, джерел інвестицій, носіїв ризику. Автором запропоновано покласти в основу функціонування механізму нормативно-правову базу врегулювання субринків соціальних потреб засобами публічно-приватного партнерства, використання технологічних платформ ідентифікації та структурування потреб стейкхолдерів регіональних інноваційних екосистем (стор. 179-188), використання інноваційного інструментарію залучення фінансових коштів з альтернативних джерел (рис. 3.3 стор. 175), реалізації маркетингових механізмів і каналів постачання користувачам соціальних послуг найвищої якості (стор. 185-186).

4. Розвинуто методичні положення щодо застосування результатів інтегрального оцінювання результативності регулювання державно-приватного партнерства на мезоекономічному рівні (параграф 2.3), які дозволяють на основі формування профілю регіонів у розрізі компонент соціальної інфраструктури диференціювати регулятивні заходи щодо вирішення нагальних потреб соціального розвитку територій, а також забезпечення стратегічних пріоритетів розвитку, які орієнтовано на комплексне підвищення якості життя населення регіонів та зростання конкурентоспроможності їхньої економіки у довгостроковій перспективі.

5. Розроблено концептуальні засади модернізації традиційних та запровадження інноваційних форм державно-приватного партнерства, які дозволяють інтегрувати розрізнені елементи галузевих кластерів соціальної сфери до складу регіональних інноваційних екосистем, збагатити практику співконкурентної реалізації проектів партнерства, мінімізувати вплив латентних ризиків (рис. 3.4 стор. 176), забезпечити їхню локалізацію та ефективно хеджування у процесі розроблення деталізованих карт запобігання, послаблення та усунення (табл. 3.7 стор. 178).

6. Обґрунтовано методичне забезпечення та описано послідовність процесу бенчмаркінгу макроекономічних агрегатів як матеріальної основи державно-приватного партнерства у соціальній сфері на рівні національної економіки (стор. 189-203). Моніторинг ефективності застосування моделей партнерства на регіональному рівні господарювання (рис. 3.8 стор. 205) запропоновано організувати на основі розширеного переліку показників поточного, а також дисконтованого суспільного, комерційного, бюджетного та позаекономічного ефектів співпраці на стадіях конкурсного розгляду можливих варіантів реалізації, практичного запровадження та аналізу завершених проектів (рис. 3.7 стор. 204).

Практичне значення висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дослідження, наукові висновки, положення та рекомендації дисертації мають важливе значення для вдосконалення теоретико-методичних засад використання механізму державно-приватного партнерства у соціальній сфері національної економіки, розробки рекомендацій щодо формування, практичного використання та поліпшення процесу його державного регулювання.

Пропозиції щодо вдосконалення організаційно-економічних засад функціонування механізму державно-приватного партнерства використано фахівцями Інституту економіки промисловості НАН України під час проведення досліджень специфіки регулювання соціальної сфери економіки, вирішення регіональних проблем соціального розвитку, формування господарського механізму корпоративного управління у публічному секторі економіки (довідка № 127/к-135 від 05.05.2017 р.). Рекомендації щодо моніторингу державно-приватного партнерства у сфері функціонування організацій та установ соціального сектору економіки використано під час розроблення стратегії діяльності Департаменту культури, туризму та культурної спадщини Кіровоградської обласної державної адміністрації (довідка №01-19-701/1 від 29 грудня 2017 р.). Теоретичні та практичні положення дисертаційної роботи Набулсі Хусейна використовуються у навчальному процесі Центральноукраїнського національного технічного університету під час викладання навчальних дисциплін “Корпоративне управління”, “Публічне адміністрування”, “Організація культурно-масових та громадських заходів”, “Організація діяльності в органах місцевого самоврядування”, “Державне та регіональне управління”, “Еволюція публічного управління”, “Неурядові організації в системі публічного управління” (довідка № 31-15/2327 від 29.12.2017 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Результати роботи опубліковано у 16 наукових працях загальним обсягом 8,37 друк. арк. Публікації включають 4 статті у наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз, 2 публікації у наукових виданнях України, 1 статтю у наукових періодичних виданнях інших держав, 9 публікацій в інших виданнях та матеріалах наукових конференцій. Наведені публікації повною мірою відображають основні наукові результати дисертації.

Результати дисертації в достатній мірі апробовані. Основні положення і висновки були викладені й обговорені на 2 міжнародних, 2 всеукраїнських, 1 регіональній науково-практичних конференціях.

Мова, стиль та оформлення дисертації й автореферату. Дисертація та автореферат написані грамотно, з дотриманням стилістичних та граматичних вимог. Наукові терміни, що вживаються у дослідженні, є загальноновизнаними. Викладення завдань та результатів досліджень, положень наукової новизни, висновків і рекомендацій є доступним для сприйняття, логічним та добре структурованим.

Дисертаційна робота містить додатки, які доповнюють та розширюють її положення. Автореферат за змістом відповідає основним положенням дисертації, в повній мірі відображає її структуру та логіку викладення матеріалу. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідає вимогам державних стандартів та Міністерства освіти і науки України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Критичний аналіз сформульованих у дисертації тверджень, висновків і практичних рекомендацій свідчить, що в роботі мають місце окремі положення,

до яких є зауваження або які є дискусійними та потребують уточнення. До них, зокрема, можна віднести:

1. Уточнення сутності та механізму узгодження конфлікту інтересів стратегічних партнерів вимагає реалізація запропонованого автором однойменного принципу державно-приватного партнерства у соціальній сфері змішаної національної економіки (рис. 3.1, стор. 171). Також вимагає додаткового пояснення паралельне використання автором визначень сутності державно-приватного партнерства у соціальній сфері національної економіки як ефективної моделі проектного об'єднання фінансових та організаційних ресурсів стейкхолдерів регіональних інноваційних систем, одночасно – як процесу об'єднання ресурсів державного та муніципального секторів, публічної сфери змішаної національної економіки, балансування інтересів інституціональних партнерів для вирішення питань демонополізації соціальної інфраструктури надання гарантованих державою обов'язкових соціальних послуг та урегульованого нею вибіркового надання змішаних громадських благ колективного використання.

2. В представленому автором розширеному переліку показників моніторингу оцінювання ефективності реалізації проектів державно-приватного партнерства у соціальній сфері (рис. 3.7, стор. 204) йдеться про доцільність дисконтування бюджетних грошових потоків. Отже, поза увагою залишаються питання доцільності застосування у окремих випадках методичних підходів до оцінювання вартості грошових потоків у часі (дисконтування дискретного потоку коштів; ануйтету), або використання соціальної ставки дисконту (соціальна норма часового пріоритету; оцінювання альтернативних витрат суспільства, які пов'язуються з відмовою від інвестування у приватний сектор на користь публічного).

3. Аналізуючи міжнародну практику запровадження інноваційних моделей державного регулювання соціальної сфери економіки (підрозділ 2.2), доцільно було би зосередити додаткову увагу на мотивах заміни у практиці реалізації моделей державно-приватного партнерства європейськими країнами традиційної моделі “приватної фінансової ініціативи” (private financial initiative – PFI) більш довершеною моделлю PF2 (стор. 94-96). Враховуючи, що автор акцентує увагу на розширенні участі публічної сфери змішаної економіки у запровадженні проектів партнерства, необхідно було б посилити змістовну аргументацію переваг використання моделі саме у цій частині, а також поглибити аналіз потенційних загроз реалізації соціальних проектів у вітчизняній практиці.

4. Компаративний аналіз основних міжнародних індексів та рейтингів, які складаються на основі часткового врахування показників ефективності регулювання державно-приватного партнерства у соціальній сфері національної економіки (Легкості ведення бізнесу, Глобальної конкурентоспроможності, Глобальних інновацій, Людського розвитку, Економічної свободи), був би більш інформативним за умови більш детально дослідження автором методики розрахунку інших індексів, про які згадується в підрозділі 2.2, зокрема: National Brands (Індекс національних брендів), Social Progress Index (Індекс соціального розвитку), Legatum Prosperity (Процвітання), Inclusive Development Index (Індекс

інклюзивного розвитку), Democracy Index (Індекс демократії) тощо. У подальшому, практичні напрацювання може бути реалізовано у процесі удосконалення методології проведення апробаційного розрахунку вітчизняних аналогів (для прикладу, “Індекс культурного та креативного потенціалу міст України”).

5. Відзначаючи обґрунтованість авторської пропозиції щодо необхідності запровадження рейтингового інтегрального оцінювання результативності регулювання державно-приватного партнерства у соціальній сфері на мезоекономічному рівні, а також можливої інтерпретації його результатів (підрозділ 2.3), вважаю, що у представленому авторефераті було би доцільним розширити аргументацію щодо достатності використаної з метою формування профілю регіонів вибірки з генеральної сукупності характерних компонент.

6. Значну кількість наведених у роботі пропозицій автора щодо імплементації вимог розвитку постіндустріальної економіки у практику здійснення державно-приватного партнерства у соціальній сфері (стор. 176-177, 179) доцільно було би підкріпити теоретичними розробками та дослідженням сутності діяльності органів виконавчої влади з розширення участі у проектах партнерства стейкхолдерів регіональних інноваційних систем.

7. Погоджуючись з доцільністю використання прийомів бенчмаркінгу макроекономічних агрегатів у якості матеріальної основи державно-приватного партнерства у соціальній сфері економіки (параграф 3.3), одночасно зауважимо, що його головним призначенням є проведення аналітичних порівнянь з еталонними практиками, а не розроблення програми конкретних дій. При цьому еталон (стандарт) має розроблятися на основі аналізу потенціалу розвитку національної економіки і її соціальної сфери зокрема, а просте порівняння з іншими моделями, хоча б безумовно успішними, суперечить головному принципу стратегічного регулювання – ситуаційному підходу.

Водночас зазначені зауваження не знижують наукової і практичної цінності основних положень дисертації, зроблених висновків і сформульованих рекомендацій, а підкреслюють актуальність, складність та комплексність обраної теми.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Набулсі Хусейна на тему “Механізм регулювання державно-приватного партнерства у соціальній сфері” є завершеним науковим дослідженням, що відповідає обраній темі та визначеній меті. В роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, які полягають в узагальненні теоретичних положень та розробці наукових рекомендацій щодо вдосконалення механізму регулювання державно-приватного партнерства у соціальній сфері національної економіки.

Дослідження виконано автором самостійно на достатньо високому теоретико-методологічному рівні. Основні положення та отримані наукові результати висвітлено у публікаціях автора. Автореферат відображає основні наукові результати та висновки, сформульовані у дисертаційному дослідженні.

Дисертація має наукове та практичне значення, належним чином структурована, порядок викладення матеріалу відображає послідовність проведеного автором дослідження. Тема та зміст дисертаційної роботи

відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Враховуючи актуальність теми, наукову новизну дослідження, значимість отриманих результатів для науки і практики, відповідність дисертаційної роботи вимогам Міністерства освіти і науки України, пп. 9, 11, 12, 13, 14 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями, вважаю, що її автор – Набулсі Хусейн заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
директор ПУ “Причорноморський
науково-дослідний інститут економіки
та інновацій”

 К.С. Шапошников